

Η Δημοκρατία των Γραμμάτων

Ευχαριστώ πολύ τον Πρύτανη για την τιμητική του πρόσκληση να εκπροσωπήσω τη Φιλοσοφική Σχολή στη Γιορτή των Γραμμάτων, στο φυσικό της χώρο, δηλαδή.

Η Δημοκρατία των Γραμμάτων, είναι ένας τόπος εικονικός, χωρίς διαχωρισμούς τάξης ή καταγωγής, με πολίτες πνευματικά καλλιεργημένους, που πιστεύουν βαθειά στην ελευθερία, την αριστεία και τη λογική, πεπεισμένους για την αξία του πολιτισμού. Στους χώρους των Πανεπιστημίων, βεβαίως, δεν είναι καθόλου δύσκολο να βρεί κανείς τέτοιους ανθρώπους. Για να μιλάμε όμως για Δημοκρατία και όχι ένα είδος αδελφότητας των εκλεκτών, η εκτίμηση στον πολιτισμό θα πρέπει να είναι κοινός τόπος και στις υπαρκτές δημοκρατίες.

Παρακολουθώντας, αναγκαστικά και μη, τις προσκλήσεις για υποβολή προτάσεων ερευνητικών προγραμμάτων με θέμα τον πολιτισμό, για χρηματοδότηση από Ευρωπαϊκά σώματα, γνωρίζω ότι εδώ και καιρό έχει δοθεί προτεραιότητα στη χρήση ψηφιακών εφαρμογών ώστε να γίνει δυνατή και πίο ευχάριστη η πρόσβαση του κοινού στην πολιτιστική μας κληρονομιά. Ο Ευρωπαϊκός κόσμος δηλαδή κάνει όντως μία πολύ συνειδητή προσπάθεια να κρατήσει ζωντανή τη Δημοκρατία των Γραμμάτων και μας καλεί να χρησιμοποιήσουμε διαθέσιμα τεχνολογικά εργαλεία για να κοινωνήσουμε τις γνώσεις μας σε όλους, και όχι μόνο στους συναδέλφους ή τους φοιτητές μας. Με άλλα λόγια η κοινότητα των ερευνητών και των πανεπιστημιακών που μελετούν την πολιτιστική δημιουργία, στο παρόν και το παρελθόν, έχει σοβαρό και ενεργό ρόλο να επιτελέσει στην ανάπτυξη της Ευρώπης. Προϋπόθεση είναι να τολμήσουμε να παραμείνουμε αισιόδοξοι, παρά τις στενάχωρες πραγματικότητες. Ή καλύτερα, λόγω ακριβώς αυτών. Θα εξηγήσω τί εννοώ με παραδείγματα από το χώρο της αρχαιολογίας, της επιστήμης δηλαδή την οποία υπηρετώ.

Ο πληθυσμός της Κύπρου πολλαπλασιάζεται κάθε καλοκαίρι από επισκέπτες που έρχονται για να ξεκουραστούν και να ψυχαγωγηθούν. Πολλοί από αυτούς – όχι όλοι- επισκέπτονται μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, συχνά αφιλόξενα, παλιομοδίτικα μουσεία και αφόρητα ζεστούς, αρχαιολογικούς χώρους. Και ο πίο απαισιόδοξος μπορεί να δει ότι αυτή η μικρή θυσία του πολύτιμου, προσεκτικά οικονομημένου χρόνου των διακοπών, συνιστά επιτυχία της Δημοκρατίας των Γραμμάτων, αφού οι άνθρωποι αυτοί θεωρούν πώς η γνώση του παρελθόντος του τόπου που επισκέπτονται θα προσθέσει στην ψυχαγωγία τους. Η στενάχωρη πραγματικότητα έγκειται στο γεγονός ότι η ψυχαγωγία αυτή είναι δραματικά περιορισμένη στους 'ξένους' επισκέπτες. Οι περισσότεροι συμπολίτες μας εκτιμούν τους αρχαιολογικούς χώρους ως πηγή εισοδήματος από τα παρακείμενα εστιατόρια, καφέ και καταστήματα αναμνηστικών. Ή ως τόπους ρομαντικών περιπάτων, διακόσμηση στεριάς ή βυθού – όπως έλεγε και ο ποιητής Γιάννης Βαρβέρης. Καθώς αυτό το ζήτημα μας απασχολεί εδώ και δεκαετίες, και είναι κοινό και σε άλλες μεσογειακές χώρες, προκύπτει ένα σχεδόν υπαρξιακό ερώτημα για τον κλάδο μου.

Η ψύχραιμη απάντηση είναι εύκολη: εργαζόμαστε για να μπορεί να υπάρξει η Δημοκρατία των Γραμμάτων, και να πολιτογραφεί όσους τη σέβονται. Δεν είναι οι πολλοί - και τότε ήταν άλλωστε... Αλλά κάθε νέος πολίτης μετρά, στον μικρό μας τόπο και κυρίως στο παγκόσμιο χωριό - όπως θα επέμενε ο Marshal McLuhen. Για τους πολίτες αυτούς, το κοινό δηλαδή που αναζητά τις ρίζες του, οφείλουμε να παραμείνουμε αισιόδοξοι και να προσπαθούμε.

Ένα παράδειγμα: Ο 'Άγιος Σπυρίδων', βρίσκεται εδώ και χρόνια σε κακή κατάσταση στην παραλία του Λατσιού. Δεν πρόκειται για εκκλησιαστικό μνημείο. Είναι ένα σπάνιο караβόσκαρο, μήκους 24 περίπου μέτρων, κατασκευασμένο στα Χανιά της Κρήτης το 1950, που χρησιμοποιήθηκε ως ανεμότρατα στην Κύπρο από το 1954. Το 2004 το σκάφος μεταφέρθηκε στο Λατσί για να αξιοποιηθεί ως έκθεμα, αφού παροπλίστηκε στο πλαίσιο Ευρωπαϊκού προγράμματος. Παρά τη σωστή κατεύθυνση της απόφασης, όμως, η πραγματικότητα των διαφορετικών προτεραιοτήτων ανάπτυξης ακύρωσε τον αρχικό ενθουσιασμό: το σκάφος δεν συντηρήθηκε ποτέ. Χάριν στο ακούραστο ενδιαφέρον ενός φοιτητή μας, του Κωσταντίνου Νικολάου, έπεσε πρόσφατα στην αντίληψή μου ότι, σύμφωνα με την τοπική αρχή, πρέπει άμεσα να καταστραφεί διότι προκαλεί προβλήματα ασφάλειας και αισθητικής. Με άλλα λόγια, ενοχλεί.

Εδώ λοιπόν είναι που η κοινωνία χρειάζεται την τόλμη των ανθρώπων των Γραμμάτων. Μία ομάδα από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου, σε συνεργασία με το Κυπριακό Ινστιτούτο, αποφασίσαμε να δράσουμε άμεσα ώστε να μην αφήσουμε το καίκι απλώς βουλιαγμένο στους αβαθείς μας στεναγμούς – για να παραφράσω πάλι ένα στίχο, της Κικής Δημουλά αυτή τη φορά. Θα αποτυπώσουμε το σκάφος χρησιμοποιώντας ψηφιακή τρισδιάστατη τεχνολογία, ώστε να καταγραφούν με ακρίβεια τα χαρακτηριστικά του. Χάριν σ' αυτήν την επιστημονική συνεργασία δεν θα φύγει άκλαφτος ο Άγιος Σπυρίδων, τεκμήριο της εμπειρικής μηχανικής του Χανιώτη караβομαραγκού, του μόχθου και της τέχνης των Κυπρίων ναυτικών και ψαράδων που το ταξίδευαν επί πενήντα χρόνια.

Οι τύψεις και η θλίψη βέβαια θα παραμένουν. Γιατί η αποτύπωση θα σώσει την εικόνα του σκάφους όχι το ίδιο. Ας είναι κι έτσι, όμως. Η ψηφιακή τεκμηρίωση διαζώνει μεγάλο μέρος της αρχαιολογικής πληροφορίας και την κάνει προσβάσιμη σε όλους. Και το πιο σημαντικό: έχουμε ήδη ενδείξεις ότι η κίνησή μας αυτή μπορεί ενεργοποίησε κι άλλους, ώστε να διασωθεί έστω και εν μέρει το παλίμψηστο της βιογραφίας ενός ναυτικού μνημείου, γεμάτο ίχνη από τη νεότερη ιστορία της ανατολικής Μεσογείου.

Κλείνοντας λοιπόν απευθύνομαι στους φοιτητές μας, στους μελλοντικούς δασκάλους, καθηγητές, πολιτικούς και διοικητικούς άρχοντες, να μην εγκλωβίζονται στις τοπικές πραγματικότητες. Να συνεργάζονται και να αγωνίζονται να τις κάνουν καλύτερες ώστε να μη

γίνει ακόμη φτωχότερο το πολιτιστικό απόθεμα της Δημοκρατίας των Γραμμάτων. Μπορούν και πρέπει να το κάνουν με αισιοδοξία και μαχητικότητα. Θα μας έχουν δίπλα τους.

Στέλλα Δεμέστιχα

Αναπληρώτρια καθηγήτρια ενάλιας αρχαιολογίας, Τμήμα ΙΣΑ